

ENNEAGRAM ANALİZİ MİZAÇ ENVANTERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Zeynep Merve ÜNAL
Haliç Üniversitesi, Türkiye

Özgü GÜLER
Özgü Güler Akademi Eğitim ve Danışmanlık, Türkiye

Ömer Erdem KOÇAK
İstanbul Medipol Üniversitesi, Türkiye

1. Giriş

İnsanlık tarihinin en eski sorularından olan: “Ben kimim?”, “yaşamdaki amacım nedir?”, “ihtiyaçlarım neler ve ihtiyaçlarımı nasıl karşılayabilirim?” insanları her daim cevaplar aramaya itmiştir. Bu cevaplar sıklıkla; psikoloji ve dinsel öğretiler temelinde cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Bu sorular bünyesinde insanın varlığını ve varlığının nedenini anlamlandırma ihtiyaçlarını taşımaktadır (Frankl, 2009). Varoluşsal psikoloji bakışı ile anlamlandırma en temel ihtiyaçlarımızdan biri olarak görülmektedir. İnsanın kendini ve dolayısı ile çevreyi anlamlandırması da kendini tanıması ile mümkün olmaktadır. Oldukça karmaşık olan insanı tanımak tıpkı

evrenin işleyişindeki karmaşayı ve karmaşadaki düzeni çözmeye benzetilebilir. İnsanın da içinde tıpkı mevsimler ve mevsimlerdeki doğa olaylarının izdüşümleri gibi neşe, öfke, üzüntü, tiksinti ve kaygı gibi duygular barınmaktadır. Bu duyguların salınımının yoğunluğunu ise belirleyen birtakım değişkenler vardır. Yazında bu kavramlar; mizaç, karakter ve kişilik başlığı altında ele alınmıştır (Üstündağ ve arkadaşları, 2019). Ağaç metaforuna benzetilen bu modelde, mizaç ağacın köklerini oluştururken, karakter ağacın gövdesini temsil etmekte, dallar ise kişilik olarak betimlenmektedir. Bir başka deyişle, insanın nüvesi (mizacı) tohum olup ağacın köklerini ve o ağaçta yetişecek meyveyi belirlemektedir. Mizacın değişmediğini ancak doğru çevre şartlarında en iyi meyveyi verebilecek güçlü köklere sahip sağlıklı bir ağacın oluşmasına katkıda bulunacağı söylenebilir. Hz. Mevlana'nın dediği üzere: "Her ne istiyorsan kendinde ara! Senin canının içinde bir can var o canı ara! Senin dağının içinde bir hazine var o hazineyi ara!" insanın kendini keşfetmesinin özüne bakması ile mümkün olacağını vurgulamaktadır.

Orta doğuda keşfedildiği düşünülen ve Sufizm temelinde şekillendiğine dair bulgular olan (Lee, Yoon & Doo, 2013) Enneagram; Yunanca ennea (dokuz) ve grammos (noktalar) kelimelerinden oluşmaktadır. Tarih boyunca 9 rakamının birçok alanda bahsi geçmektedir. İnsanın dünyaya gelmesi 9 ayda tamamlanmaktadır. Antik çağda 9 kusursuzluğu temsil etmektedir. İslam'da ise Allah'ın 99 ismi ve namazın tamamlanması ile çekilen tespihte 99 adet tane/boncuk vardır (Bennett-Goleman, 2001). 9 rakamı tamamlama döngüsüne işaret etmekte ve birçok dilde yeni kavramına işaret etmektedir (Eckstein, 2002). Enneagram insanın kendisini, temel ihtiyaçlarını ve güdülerini anlaması için tasarlanmış eski bir sistemdir. Enneagram teorisi 4000 yıl öncesine dayanmakta ve dünyanın temel dinlerinin değerlerini barındırmaktadır. Enneagram sadece akla takılan soruları cevaplandırmakla kalmayıp aynı zamanda insanın farkındalığının olmadığı bilinçdışı derinliğindeki sorulara da cevap vermektedir (Eckstein, 2002). Kısaca bahsetmek gerekirse, Enneagram'daki 9 nokta 9 farklı mizacı temsil etmekte ve her bir mizaç bir numara ile ifade edilmektedir. Enneagram'da her bir mizaç evrensel olup mizaçlara cinsiyet atfedilmemiştir. Ek olarak, her bir mizaç sağlıklı-sağlıksız-normal ölçeğinde değerlendirilmekte ve bir mizaç diğer bir mizaçtan daha üstün veya kötü görülmemektedir. Her bir mizaç kendi içinde daha iyi ve kötü olarak sınıflandırılabilir (Bernier, 2003). Mükemmeliyetçi, yardımsever, başarı odaklı, özgün, araştırmacı, sorgulayıcı, maceracı, meydan okuyan ve barışçı olarak 9 boyutta kavramsallaştırılan Enneagram mizaç tiplerinin en sık ölçümlendiği araçlar Wagner ve Walker (1983) tarafından geliştirilmiş 135 ifadeli Enneagram Kişilik Stil Ölçeği (WEPSS) ve Riso ve Hudson (2015) tarafından geliştirilmiş 124 ifadeli Enneagram Testi 2.5 (RHETI.2,5) olarak bilinmektedir. Yazında Türkçe Enneagram kişilik ölçeğinin geliştirildiği ve Türkçe'ye uyarlandığı araştırmalar mevcuttur (Subaş & Çetin, 2017; Şirin, 2020; Taştan, 2019; Yılmaz, Gençer, Aydemir, Yılmaz, Kesebir & Ünal, 2014).

İlgili yazında Enneagram modeli sıklıkla kişilik tipi olarak ele alınmaktadır. Enneagram kişilik tipinin ölçümlendiği araştırmalarda ölçek boyutları çoğunlukla gruplandırılarak tanımlanmış ve toplam güvenilirliklerine bakılmıştır. Bazı araştırmalarda ise ölçek ifade sayısı yeterli olmayıp ölçek boyutlarının güvenilirliği de düşük bulunmuştur. Bu araştırmada Enneagram modellemesi; psikanalitik, biyolojik ve bilişsel yaklaşımları ile insancıl kuram temelinde mizaç olarak ele alınıp her bir mizacı temsil eden ifadeler ve boyutlar ayrı olacak şekilde her birine ayrı faktör analizi yapılarak yeni bir ölçek geliştirilmesi hedeflenmiştir.

2. Kişilik

Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerin bütünü, şahsiyet” olarak ifade edilen kişilik kavramı aynı kurum tarafından toplum bilimi bakış açısı ile “bireyin toplumsal hayatı içinde edindiği alışkanlıkların ve davranışların bütünü” olarak ifade edilmiştir. İlk tanımda vurgulanan *bireye özgü belirgin özellikler* iken ikinci tanımda vurgulanan *deneyimle beraber ortaya çıkan davranış örüntüleridir*. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere; kişiliğin bir kanadı bireyin sahip olduğu değerler, yargılar, normlar, inançlar iken bir diğer kanadı kendisi ile ters düşmeden çevreye uyum sağlamak için sergilediği tutarlı davranışlardır. Bir başka deyişle, kişi hem iç çevresi hem de dış çevresi ile etkileşimde kendini diğerlerinden ayırt edici özellikleri temelinde sergileme eğilimindedir (Çetin & Beceren, 2007). Bir organizmanın uyarıcılar karşısındaki tepkileri olarak da ifade edilen davranış; kişiliğe göre belirlenmekte, kişilik de bireyin algısı, yaşam deneyimleri ve gelişim aşamalarının tamamlanması ile şekillenmektedir. Kişilik olgusunda önem arz eden bir diğer kavram *tutarlılık* olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, akademik yaşantısında hırslı olan bir öğrencinin iş yaşamında da hırslı davranış örüntüleri göstermesi beklenebilir. Bu durumda bir tutarlılıktan bahsedebiliriz. Tutarlılık bünyesinde; devam eden, öngörülebilir, zaman içinde değişmeyen görece kalıcı özellikleri barındırır. Ancak tutarlılık mutlaka hiç değişmez veya sürekli aynı olmak zorunda değil zamana ve mekâna (durumsal) göre değişim göstermeye açık olmak da demektir (Toplu-Demirtaş, 2017).

Kişilik ile ilgili birçok kuram geliştirilmiştir. Kuramlarda esas amaç, bireyin kişiliğinin oluşumunda etkisi olan faktörleri bulmak ve bu faktörlerin davranışları ne düzeyde etkilediğine dair önermelerde bulunmaktır. Freud’un bakış açısı ile psikanalitik kuram, bireylerin kişilik farklılıklarını id-ego-süperego üçgeninde yer alan bilinç ve bilinçdışı etkenlerle açıklamaktadır. Kişinin temel içgüdülerinin (saldırganlık, cinsellik, açlık gibi) yer aldığı id, bilinçdışı düzeyi ifade etmektedir. İd’den gelen dürtülerin kontrol edildiği veya süzgeçten geçirildiği alan ise süperego (toplumsal normlar, kültür gibi) olarak ifade edilmektedir. İd’den gelen dürtüsel istekler ile süperego’nun kontrol ediciliği arasında yer alan kısımdaki ego ise gerçeklik temelinde denge kurma işlevine sahiptir. Bir başka deyişle, temel

ihtiyaçları karşılanmamış bir bireyin ihtiyaç yoksunluğunda çevresine saldırganca davranıp davranmayacağını belirlemesi ve mantıklı karar alması egonun sorumluluğundadır. İd'den gelen istekler ile süperego'nun kuralları arasında kendini hasara sokmadan ikisinin de ihtiyaçlarını gideren Ego; Freud tarafından jokeye benzetilirken, id ata benzetilmiştir (Freud, 1923). Freud, bu üç parçanın insanın ruhsal iyi oluş halinde önemli bir etkisinin olduğunu ve kişiliğinde bu üç parçanın uyumu/uyumsuzluğu temelinde şekillendiğini belirtmektedir.

Biyolojik kuram, bireylerdeki kişilik farklılıklarını kalıtsal özellikler ve fiziksel gelişim aşamalarının tamamlanması ile açıklamaktadır. “Davranış sonuçlarının bir fonksiyonudur” bakışı temelinde şekillenen davranışçı kuram; kişiliği ancak gözlemlenebilen davranışlar ile ele alarak kişiliğin, uyaran-tepki ve pekiştirme süreçleri ile oluşabileceği üzerine odaklanır. *Bilişsel kuram*, bireyin davranışlarının şekillenmesinde düşünce kalıplarının ve anlamlandırmalarının belirleyici olduğu üzerine odaklanır. Bir başka deyişle, birey dünyayı kendi gözlükleri ile algılar, yorumlar ve yargılar. Bilişsel kuramda kişilik, şemalar ve çekirdek inançların bir fonksiyonudur. *Ayrırcı özellikler kuramı* (Trait theory of personality) (Allport, 1925) her bir bireyin biricik olduğu temeliyle davranışlarının ve kişiliğinin de kendine özgü olduğuna odaklanır. Ayrırcı özellikler yaklaşımında kişilik tipi ve özellikleri bireyin belirli bir durum karşısında ne gibi davranış sergileyeceğine dair tahminde bulunmaya olanak sağlamaktadır. Davranışçı ve psikanalitik kurama göre daha esnek olan insancıl (*hümanistik*) kuram ise bireylerin davranışlarını şekillendirmesinde özgür iradeye (free will) sahip olduğunu ve yaşamı boyunca potansiyelini keşfetme yolunda ilerlediğini vurgular. Abraham Maslow, Carl Rogers, Erich Fromm ve Alfred Adler bu kuramın öncüleri olarak sıralanabilir. Kuram temelde insanın en iyiye ulaşma arzusunda olduğu güdüsüyle hareket ettiğine odaklanır. Hedefe varma sürecinde birey, çok kolay ya da çok zor hedeflerden ziyade zorlayıcı (challenging) olanlar ile güdülenmektedir.

Enneagram modeli bireyin yaşam sürecinde öz-farkındalık sahibi olma, potansiyelini keşfetme, gelişme ve değişme gibi aşamaların daha çok ele alındığı insancıl kuram ile açıklanmaktadır. Karabulut (2007) Enneagram modeli ile kişiliği tohum-toprak-iklim-ağaç ekseninde açıklamıştır. Bu modelde kişiliğin ortaya çıkması tohum olarak ifade edilen kişinin sahip olduğu potansiyeller veya onların ne düzeyde baskın olduğu mizaç kavramını açıklamaktadır. Burada önem arz eden husus, mizacında tıpkı tohum gibi gün yüzüne çıkarak kendi potansiyelini göstereceği bitkinin özelliklerine sahip olmasıdır. Ancak potansiyellerin ortaya çıkması tohumun toprağa düşmesi ile mümkün olacaktır. Toprak, insanın dünyaya geldikten sonra dış çevre ile etkileşimini ifade eder. Doğru toprak, ısı, nem yani çevre mizacın doğru bir biçimde inkişaf etmesi için önemlidir. Bireyin doğduğu zamanda toplum tarafından benimsenen değerler, normlar, iklim, küresel kültür, ekonomik koşullar gibi durumlar mizaca doğrudan ve dolaylı etkide bulunur. Tüm bu etkileşimler, yani tohumun toprak ile buluşup yerinde şartlar ile çevrenmesi ağacın ortaya çıkması ile sonuçlanacaktır. Ortaya çıkan ağaç kişiliği temsil eder. Bu

durum Karabulut (2007: 10) tarafından şöyle ifade edilir: “sonuçta, insan bu ağacın hem tohumudur hem de meyvesidir. Ağaç hem bir insandır hem de tüm insanlıktır”. İnsanı çok boyutlu olarak ele alan Enneagram; insanın doğasını anlama, bireysel farklılıklarda altta yatan nedeni kavrayabilme, bilinçdışı güdüler hakkında bilgi sahibi olma ve dünyayı yorumlarken sahip olunan kısıtlılıkların farkındalığı ile büyüme/gelişme deneyimleme gibi alanlara da katkılar sunar. Bu bakımdan; mizaç, karakter ve yetenek kişilik tipleri ile yakın ilişkide kavramlar olarak düşünülmektedir.

2.1. Kişilik ile İlişkili Kavramlar

2.1.1. Mizaç, Karakter ve Yetenek

Kişilik kavramı ile yakından ilişkili kavramlar; mizaç, karakter ve yetenek olarak sıralanabilir. Bu kavramlar TDK tarafından sırasıyla: “huy, yaratılış, tabiat”; “bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üst ana özellik, öz yapı ıra, seciye”; “bir kimsenin bir şeyi anlama veya yapabilme niteliği, istidat, kabiliyet, kudret” olarak ifade edilmiştir.

Mizaç, bireyin doğuştan edindiği erken çocukluk döneminde kendini gösteren ve çoğunlukla duyguların dışı vurumu ile biyolojik bir temeli olan durum iken; karakter daha çok ahlaki öğretiler ile şekillenen, irade gücü ve değer-davranış bütünlüğünü ifade eden bireye özgü özelliklerdir. Cloninger ve arkadaşları (1994) mizaç kavramını; zarardan kaçınma (harm avoidance), yenilik arayışı (novelty seeking), ödül bağımlılığı (reward dependence) ve süreklilik (persistence) olarak ele almışlardır. Örneğin, zarardan kaçınma mizaç puanı yüksek olan bireyler utangaç, endişeli ve kötümser olma eğiliminde iken düşük olan bireyler daha özgüvenli, sakin ve iyimser olma eğilimindedir. Karakteri ise özerklik (self-directedness), işbirlikçilik (cooperativeness), öz-aşkınlık (self-transcendence) olarak ele almışlardır. Örneğin, işbirlikçilik karakteri puanı yüksek olan bireyler empatik, yardımsever ve merhametli olurken işbirlikçilik karakteri puanı düşük olan bireyler daha eleştirel, yardımcı olmaktan kaçınan ve intikamcı olma eğilimindedir.

Toplumda karakter kavramı sıklıkla kişilik ile eş anlamlı biçimde kullanılsa da karakter; bireyin dünyaya gelmesi ile toplum temelinde şekillenirken, kişilik zamana yayılan, tecrübe ile gelişen ve iç görüye sahip olma gereksinimi ile şekillenmektedir (Eren, 2017). Bu bakış açısı ile çevre şartları ve deneyimler bireyin zihinsel semalarının önem arz ettiği kişilikte pay sahibidir.

Doğuştan geldiğinin ve genlerle aktarıldığının altı çizilen mizaç kavramı Goldsmith ve arkadaşları (1987) tarafından doğuştan gelen, görece tutarlılık arz eden ve bireyin etkileşimlerini tepkisel, duygusal veya sosyal anlamda biçimlendirme gücüne sahip eğilimler olarak ifade edilmiştir. Biyolojik değişkenlerin önemli ölçüde

etkilediği mizaç özellikleri, bireyin deneyimleri ve gelişimi ile çevreden etkilenebilecek durumdadır (Shiner vd., 2012). 4-6 yaş arasındaki çocukların mizaç (sıcakkanlılık-utangaçlık, sebatkarlık, ritmiklik, tepkisellik) ve öz-düzenleme becerilerinin oyun davranışını yordamadaki rolünün araştırıldığı bir çalışma (Özdemir & Budak, 2019); mizaç özelliklerinden biri olan tepkiselliğin oyunun bozulma davranışını en çok yordadığını bulgulamıştır. Demografik değişkenler arasında yapılan fark testi sonuçlarına göre ise kız çocuklar erkek çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha sebatkar, dikkatli ve oyunda daha çok etkileşim sergileyen davranışlara sahip olarak bulgulanmıştır. Mizacın daha çok doğuştan ve genlerle aktarılan özelliğe sahip oluşu, çalışmaları da ebeveyn kişiliği ve çocuğun mizacı arasındaki ilişkileri yordayacak şekilde yönlendirmiştir (Aytar, Aksoy, & Kaytez, 2014). Annenin kişilik tipi ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırma (Aytar vd., 2014) annenin kişiliği ile çocuğun mizacı arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Büyük Beşli (Big Five) olarak ifade edilen kişilik tiplerinden (nevrotizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, uyumluluk ve sorumluluk), nevrotik (düşük duygusal denge) kişiliğe sahip annelerin çocuklarının tepkisel ve daha az sıcak kanlı mizaca sahip olduğu bulgulanmıştır (Ellenbogen & Hodgins, 2004). Deneyime açık, dışadönük ve sorumluluk kişilik tiplerine sahip annelerin çocuklarının ise daha ritmik mizaca sahip olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, mizaç genlerle aktarılmakla beraber en önemli çevresel faktör olan çekirdek ailenin yaşam biçimi, kültürü ve davranış biçimlerinden anlamlı düzeyde etkilenmektedir.

Yetenek kavramı ise daha çok doğuştan gelen kapasite gibi ifade edilse de pedagojik anlamda TDK tarafından: “kişinin kalıtımına dayanan ve öğrenmesini çerçeveleyen sınır; dışarıdan gelen etkiyi alabilme gücü” olarak tanımlanmıştır. Diğer bir deyişle, yetenek kalıtımsal özellikler temelinde çevreden gelen uyaranlara karşı yerinde tutum ve davranış sergileyebilme hali olarak ifade edilebilir. Yeteneğin vücut bulmuş hali öğrenme ile karşımıza çıkmaktadır. Bu bakış açısı ile yetenek: “herhangi bir şeyi öğrenmek, iyi bir iş yapmak ve tamamlamak veya bir duruma başarı ile uymak konusunda organizmada bulunan ve doğuştan gelen güç ve yine bireyin kalıtımsal olarak öğrenmesini çerçeveleyen sınır” olarak tanımlanmıştır (Karagözoğlu & Kemertaş, 2004: 178). Yetenek, kişiliğin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bireyin yeteneklerine olan güveni ve bir işi gerçekleştirebilmek için sahip olduğu motivasyon yeterlilik algısını oluşturmaktadır (Düger & Ciner, 2023). Yeteneklerin doğru biçimde inkişaf etmesi ve bireyin istidadı doğrultusunda gelişmesi, öz-yeterlilik algısına olumlu yönde katkıda bulunacak ve kişiliğin gelişmesinde de olumlu pay sahibi olacaktır.

2.1.2. Kişilik tiplerini açıklamak için kullanılan modeller

2.1.2.1. Büyük Beşli (Big5)

McCrae ve Costa (1996) tarafından kavramsallaştırılan Beş-Faktör teorisi, bireylerin büyük beşli olarak adlandırılan; dışadönük (extraversion), nevroitik (neuroticism), deneyime açık (openness to experience), uyumlu (agreeableness), sorumluluk sahibi (conscientiousness) kişilik özelliklerinden bir veya birkaçına belli oranda sahip olduğunu, kişilik özelliklerinin durağan ve biyolojik temel ile şekillendiğini vurgulamaktadır. Dışadönük bireyin sosyalleşme ihtiyacı yüksek, olumlu duygular deneyimleme eğilimi yüksek iken; içedönük bireyler, kişiler arası etkileşimlerde çekingen ve mesafeli duran ve yalnız kalmayı tercih eden kişiler olarak ifade edilmektedir. Nevrotik bireylerin kaygı, depresyon ve öfke gibi olumsuz duygular deneyimleme eğilimleri yüksek iken duygusal dengeli bireyler daha az tepkisel, sakin ve gerilimi yönetebilen bireyler olarak ifade edilmektedir. Deneyime açık bireyler entelektüel gelişimi destekleyen durumlara ve yeni deneyimlerde bulunma eğiliminde iken deneyime kapalı bireyler tutucu ve değişimi sevmeyen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Uyumlu bireyler arkadaş canlısı, insancıl, yardımsever kişiler iken düşük uyumluluk gösteren bireylerin olumsuz davranma eğiliminde, çabuk öfkelenen ve hoşgörüsüz olduğu ifade edilmektedir. Sorumluluğu yüksek olan bireyler daha disiplinli, kontrollü ve başarı ihtiyaçları daha yüksek bireyler iken sorumluluğu düşük olan bireyler, işleri tamamlayamayan, motive olmakta zorlanan ve sabırsız kişiler olarak ifade edilmiştir.

2.1.2.2. Myers Briggs Modeli

1943 yılında Katharine Briggs ve annesi Isabel Myers araştırmalarını ve Carl Jung'un çalışmalarını temel alarak Myers-Briggs Kişilik Tipleri (MBTI) modelini geliştirmiştir. MBTI kişiliği; bireylerin enerjilerini yenileme kaynakları (içe dönük-dışadönük), bilgi edinme tercihleri (duyusal-sezgisel), karar verme biçimleri (düşünen-hisseden), ve hayatını yönlendirme tarzları (sorgulayan-algılayan) olarak 4 boyut temelinde ele almaktadır. Her bir boyutu temsil eden iki uçlu kişilik tipi, bireylerin eğiliminin fazla olduğu kişiliği temsil etmekte ve dört harfli kodlama ile gösterilmektedir (Myers, 1998). Böylece toplamda 16 kişilik tipi ortaya çıkmaktadır. Dışa dönük bireyler dış çevre ile ilgili durumlar ve olaylar daha fazla ilgili iken, içe dönük bireyler fikirler, bilgiler, açıklamalar ve inançlar ile ilgilidir.

Duyusal bireyler; gerçekçi, detaylara önem verme, dolaysız iletişim odaklı iken sezgisel bireyler; hayal gücü kuvvetli, büyük resmi gören, olaylardaki anlamı ve örüntüyü fark eden, dolaylı iletişim odaklı olma eğilimindedir. Düşünen bireyler kararlarını çoklukla mantık ve gerçekler çerçevesinde alırken, hisseden bireyler kararlarını sıklıkla duygular ve değerler temelinde alma eğilimindedir. Sorgulayan

bireyler; sistemli, planlı ve programlı bir biçimde hareket etme eğiliminde iken algılayan bireyler; anlık kararlar ve esnek planlamalar ile hareket etme eğilimindedir.

2.1.2.3. *Enneagram*

Başlangıcı milattan önce 2500 yıllarındaki Orta Doğu veya Babillerin sözlü anlatımlarına dayandığı belirtilen Enneagram Sufilerin bu geleneği sürdürmesi ile devam etmiştir (Stalfa, 1994). Allah'ın varlığını ve evrenin oluşumunu Allah'ın varlık birliği ile açıklamaya çalışan ve Kur'an'da önerilen, peygamberin hayatında uygulamaları görülen yaşam tarzını içselleştirmeye çalışan Sufiler, Yunus Emre'ye atfedilen: “Bir ben vardır bende benden içeru” mısrası ile insanın sadece maddi bir varlık olmayıp aynı zamanda ilahi ruh ile bağlanmasına odaklanmışlardır. Hz. Mevlana, insanın canı ile teni arasında bir örtü olmadığını bu gerçeğe erişmek için de insanın kendini bedenine/nefsine ihtiraslarından soyutlaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bir başka deyişle, insanın kendi maddi isteklerinden kurtulup ilahi nazar ile hikmetleri görebilmesi Sufilerin insan olmaya atfettiği özelliklerdendir. Bu bakış açısı ile Enneagram'daki dokuz farklı mizaçta yer alan; idealist olmak, yardımsever olmak, hırslı olmak, derinlik arayışında olmak, mantık yürüterek hareket etmek, güven arayışında olmak, adrenalin ve heyecan arayışında olmak, güç ihtiyacının yüksek olması ve sükunet arayışında olmak gibi durumlar Hz. Mevlana'nın: “Senin canın içinde bir can var, o canı ara! “Ama dışarıda değil, aradığını kendinde ara” sözleri ile insanı kendine kendiyi tanıtmada önemli rol oynamaktadır. Sufiler de bu bakış ile kendilerindeki gerçeğe ulaşmak için Enneagram'dan faydalanmışlardır.

Enneagram'ın Rus filozof George Gurdjieff'in 1916'da Afganistan veya Türkiye'yi ziyareti sırasında keşfedildiği düşünülmektedir (Riso & Hudson, 1999). 1950'lerde Oscar Ichazo Enneagram'ı modern psikoloji ile bütünleştirmeye başlamıştır. Günümüzde Enneagram ve kişilik kavramlarını bütünleştiren ve her bir kişilik tipini sağlıklı ve işlevsiz zihinsel ve duygusal süreçler temelinde numaralar ile açıklayan teoriyi geliştirmiştir (Heuertz, 2017). Enneagram'ı tek bir çatı altında birleştiren bir teori olmamakla beraber; kişilik gelişimi, Enneagram yapısı ve bireysel/manevi büyüme çerçevesinde tanımlanmaktadır (Riso & Hudson, 1999; Rohr & Ebert, 2001; Hook, Hall, Davis, Van Tongeren, Conner, 2021). Bireye bütüncül bir bakış açısı ile bakan Enneagram; insanı da spirüel, psikolojik ve biyolojik temelde ele almaktadır. Bu 3'lü kavramsallaştırma; Latin görüşünde, Animus-Anima-Corpus olarak, Yunan görüşünde, Pneuma-Psişe-Soma olarak İslam görüşünde ise Ruh-Nefs-Beden olarak ifadelendirilmiştir (Acarkan, 2018). Bu araştırma Enneagramı İslam temelinde ele alacaktır.

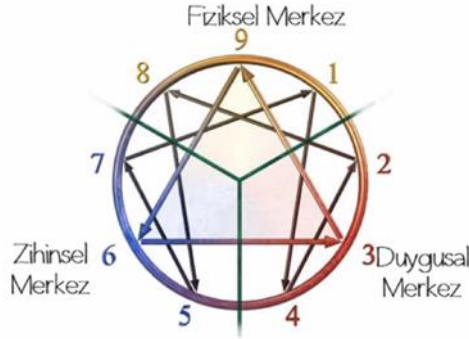
9 kişilik noktası bireylerin ihtiyaçlarını ve çekirdek korkularını tanımlarken aynı zamanda her bir bireye farklılık katan ince ayrıntıların altının çizildiği iki dinamikten etkilenir: güçlü yönler (strength) ve tutku (zaaf) (passion). Rohr (1990) güçlü yönleri

bireyin en doğru ve özgün olduğu, bir bakıma kendini gerçekleştirdiği hal olarak ifade ederken; tutkuyu/zaafı bireylerin duygusal acıdan kaçınma odaklı geliştirdikleri işlevsiz savunma mekanizması olarak ifade etmektedir. Enneagram, bireylerin davranışlarını değiştirmekten ziyade bireyleri içten güdüleyen durumların ne olduğuna ve bunların kişileri ne düzeyde etkilediğine odaklanmaktadır (Heuertz, 2020). Bilinç dışı temelli davranışlarını fark eden bireyin kendilik algısının artışı ile hem kendine hem de çevresine karşı şefkatinde artış olması beklenmektedir (Rohr, 1990). Numaralar ile ifade edilen mizaç tipleri arasında daha iyi veya daha kötü ayırımı olmaksızın, kişilikleri tanımlama ve değerlendirme temelinde ilerlemektedir.

Çoğunlukla psikodinamik ve bağlanma teorileri çevresinde ele alınan kişilik gelişimi, Enneagram eğitmenleri tarafından erken çocukluk döneminde deneyimlenen ilişki deneyimleri ile çocukların ihtiyaçlarını karşılamak ve duygusal acıdan kaçınmak için geliştirdikleri stratejiler temelinde ele alınmaktadır (Riso & Hudson, 1999). Çocukların geliştirdikleri ilk strateji, gerçek benliğe uyumlanma ve başa çıkma becerileri sunan sahte benlik gelişimi olarak ifade edilmektedir (Chestnut, 2013). Bağlanma teorisi ve Enneagram erken çocukluk döneminde deneyimlenen ilişkilerin, sonraki ilişki ve başa çıkma örüntüleri anlamında ilk şablonu oluştuklarını belirtmektedir. Bu iki kuramsal yaklaşım, başa çıkma stratejilerinin 9 mizaç tipi altında gruplanabileceğini vurgulamaktadır (Chestnut, 2013). Her bir tipte baskın olan düşünme, hissetme ve davranış örüntülerine ek olarak temel güdü olarak da ifade edilen duygusal acı çekmeye karşı geliştirilen tutku/zaaf alışkanlıkları vardır (Chestnut, 2013). Tutkular çocuklukla bilinç dışında yer alan bireylerin hayatta kalmak için geliştirdikleri işlevsel olmayan inançlardır. Bu işlevsel olmayan düşünce kalıpları bilişsel davranış terapisindeki işlevsel olmayan şemalara da benzetilebilir (Beck, 2011).

Dokuz noktalı şekil ile gösterimi yapılan Enneagram mizaç tipleri 1'den 9'a sıralanmış daire yapısı ile ifade edilmektedir. Dokuz tip üç ana merkezden oluşmaktadır: duygusal (kalp), zihinsel (beyin) ve fiziksel (beden) (Şekil 1). Duygu merkezi duygu ile ilintili bilgileri işlemlerken zihinsel merkez bilişsel bilgi süreçlerine odaklanır. Fiziksel merkez ise içgüdüsel bilgilere ve bu bilgilerin işlenmesine öncelik verir (Palmer, 1988). Üç temel merkez ayrı her üç Enneagram mizaç tipinin odak noktası ve stratejilerini vurgular. Bir başka deyişle, duygusal merkez tip 2, 3, ve 4'ten oluşmaktadır. Bu mizaçtakiler aldıkları bilgiyi çoğunlukla duygu merkezi ile değerlendirirken sosyal ilişkilerin gücü ve kalitesi ile güdülenmektedir (Rohr, 1990). Zihinsel merkez; mizaç 5, 6 ve 7'ten oluşmaktadır. Bu üçlü grup dünyayı olduğu gibi anlama ve yorumlama eğilimindedir. Yaşamı daha çok sorun çözme bakışı ile değerlendirip sorunun çözülme sürecini ise deneyim olarak değerlendirmektedir (Zuercher, 1992). Son üçlü grup olan mizaç 8, 9, ve 1 ise fiziksel merkezli olarak ifade edilmektedir. Bu gruptakiler çoğunlukla durumları bedenlerindeki duyum ile değerlendirme ve durumlara içgüdüsel tepki verme eğilimindedir. Böylesi bir yaklaşım onların hayatı bir savaş alanı ve kendi

zayıflıklarının test edilmesi gerektiği bir yer olarak gördükleri inancı ile şekillenmektedir (Zuercher, 1992).

Şekil 1. Enneagram merkezleri

Enneagram'da her bir mizaç farklı olup, hiçbir mizacın bir diğerinden daha iyi veya istenilen olmadığı vurgulanmaya çalışılmıştır (Şekil 2). Mükemmeliyetçi olarak isimlendirilen Mizaç 1'ler, görev odaklı olup yapılacak işe öncelik verirler. Bu mizaçtakiler için önemli olan ahlaki değerler ile yol almak ve işin kusursuz yapılmasına odaklanıp bireysel ihtiyaçlarını öteleme eğilimi taşır. Kurallar önem arz eder. Yardımsever olarak isimlendirilen Mizaç 2'ler, diğer insanlara katkıda bulunmak, insanların ihtiyaçlarının farkına varmak ve gidermek için çaba gösterirler. Şefkatlilik ve sevgi yaşamdaki temel arayışlarıdır. Başarı odaklı olarak isimlendirilen Mizaç 3'ler, yaşamlarında başarmayı ve hedefe varmayı önceliklendirmişlerdir. Hedefe ulaşmada kestirme yollar üretme eğilimleri vardır. Başarma odaklılıkla beraber gelen rekabetçilik de Mizaç 3'lerin özelliklerindedir. Özgün olarak ifade edilen en yumuşak mizaç olan Mizaç 4'ler, yaşama anlam ve değer katma bakışındadır. Hassas, sanatsal yönü ağır basan, detay düşünmeyi ve duygularını derinlikli yaşama eğilimleri vardır. Araştırmacı olarak isimlendirilen Mizaç 5'ler, analiz etme, olayları objektif bir biçimde değerlendirme eğilimindedir. Duygusal mesafeyi koruyarak mantıklı davranmaya ve karar vermeye odaklanırlar. Sorgulayıcı olarak ifade edilen en nötr mizaç olan Mizaç 6'lar, sadakate ve sorgulamaya önem verirler. Aynı zamanda ihtiyatlılık ve olası sorunları önceden tahmin etmek gibi durumları önemserler. Güvenilir, planlı ve dürüst kişilerle olmak isterler. Maceracı olarak isimlendirilen Mizaç 7'ler, bilgiyi ve keyif veren aktiviteleri aramakta olan kişilerdir. Onlar için önemli olan yaşamdan keyif almak ve yaşama olumlu bakmaktır. Bunu da çoğunlukla genç hissederek ve macera dolu bir yaşama sahip olarak gerçekleştirirler. Bir kişiye veya yere bağlı olmaktan hoşlanmazlar. Meydan okuyan olarak isimlendirilen Mizaç 8'ler, en baskın mizaçtır. Onlar için önemli olan eyleme geçmek olup; hükmetmeyi, çatışmayı, hep haklı olmayı ve

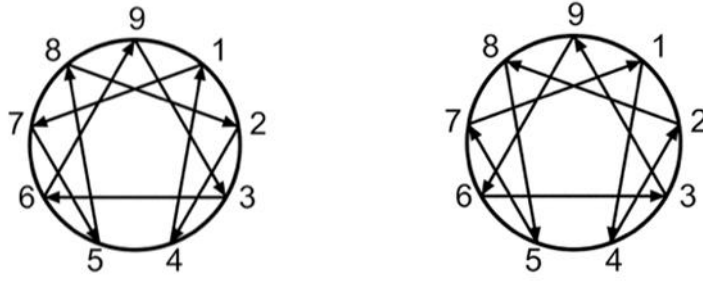
kontrol etmeyi birincil plana alma eğilimi taşırlar. Bu özellikler onları korumacılık ve ihtiyaçlarını kendileri karşılamaya güdüler. Barışçı olarak isimlendirilen Mizaç 9'lar, çatışmadan kaçan ve her şeyde orta yolu bulmak isteme eğiliminde olan tiplerdir. Doğrudan öfkelerini göstermek yerine baskılama eğiliminde olurlar. Yüzleşmek onlar için rahatsız edici bir eylemdir. Onun yerine çoğunlukla kaçınan bir tavır sergilerler. Barışçıl halleri, insan ilişkilerinde ara bulma, uzlaştırma gibi konularda başarılı olmasını sağlar (Palmer, 2010).

Şekil 2. Enneagram Mizaç Tipleri

Enneagram teorisi, bireylerin Enneagram mizaç tiplerinin zaman içinde değişmeyeceğini ancak stresli durumlarda ayrılma (disintegration) veya birleşme/güvenlik (integration) yaşayarak diğer mizaçtakilerin özelliklerini sergileyebileceklerini vurgulamaktadır. Stresli bir durum karşısında birey alışageldik davranış örüntüsü sergileme eğiliminde olmayacaktır. Enneagram bu bilinçdışı zihinsel ve davranış örüntülerinin bireye gözlem ve farkındalık kazandırması açısından katkı sağlamaktadır. Güvenlik noktası ise bireyin dünya ile yeni ve bilinçli bir biçimde etkileşim kurmasını sağlamaktadır. Stres noktası bireyin sahip olduğu Enneagram mizacından uzaklaşan okun ilerlediği tipi gösterir (Şekil 3). Birey ana mizacından diğer hangi mizaca doğru ilerliyorsa stresli durumlarda o mizacın olumsuz davranış kalıplarını gösterme eğiliminde olacaktır. Örneğin ana mizacı 4 olan bir birey stresli bir durumda Mizaç 2'nin olumsuz özelliklerini gösterme eğilimindedir.

Güvenlik noktası ise dokuz noktalı Enneagram sembolünde ana mizaca doğru ilerleyen okun geldiği mizacı gösterir. Ana mizaca doğru gelen ok hangi mizaçtan geliyorsa, birey güven durumlarında o mizacın olumlu davranış kalıplarını gösterme eğiliminde olacaktır. Örneğin, ana mizacı 4 olan birey, kendini güvende hissettiği durumlarda Mizaç 1'in olumlu özelliklerini gösterme eğilimindedir.

Şekil 3. Enneagram Güvenlik ve Stres Noktaları

3. Yöntem

Bu çalışma, Enneagram olarak adlandırılan farklı mizaç türlerinin sistemine yönelik yeni bir ölçek geliştirilmesi amacıyla yapılmıştır. İnsanları 9 farklı mizaç olarak tanımlayan Enneagram mizaç envanteri, bu çalışmada her bir mizaç için 9 ifadeden oluşan 9 farklı ölçekle oluşturulmuştur. Türkiye’de baskın olan kültürel ve sosyolojik olguların dikkate alınarak belirlendiği soru içerikleri ile Enneagram mizaç türlerinin sistemine yönelik bu ölçeğin Türk insanının kişilik tipini belirlemede daha doğru sonuçlar vereceği öngörülmektedir.

3.1. Madde oluşturma ve pilot çalışma

Ölçek ifadeleri araştırmanın yazarlarından biri olan eğitim uzmanı tarafından Enneagram mizaç tiplerinin davranışına vuruk tanımları yapılarak ve bu tanımların gözlem yolu ile doğrulanması neticesinde oluşturulmuştur. İfade havuzu oluşturulduktan sonra her bir ifade ilgili alt boyut ile eşleştirilmiş ve 220 kişi sayısı ile pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonucunda ölçeğin 9 boyutlu hali doğrulanmış ve toplam ifadeler ve alt boyutları için alfa değeri 0.70 üzerinde güvenilirlik sonucu vermiştir.

Madde toplam korelasyon ve maddelerin birbirleri ile korelasyon analizi yapılmıştır. Boyut içinde madde toplam korelasyonu 0.30’dan düşük çıkan maddeler tekrar elden geçirilmiştir. Tekrar gözden geçirilen maddelerin ifadeleri yeniden yazılmıştır. Bazı ifadelerin ters olması korelasyon ilişkisinin negatif çıkmasına sebep olduğundan ifadeler olumlu anlama dönüştürülmüştür. Pilot çalışma sonucunda ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişki orta ve anlamlı düzeyde bulunmuştur. Bu durum ölçeğin ayırt edici geçerliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

3.2. Örneklem ve Ana Kütle

Bu çalışmanın anakitesini Türkiye’de yaşayan ve 18 yaşından büyük yetişkinler oluşturmaktadır. Araştırmanın amacının anakitleyi temsil edecek bir genelleme modeli olmaması, sonuçların varyans temelli ve ilişki inceleyen istatistiklere dayanması rastlantısal olmayan örneklem yöntemlerinin kullanılmasının sorun teşkil etmeyeceği düşünülmüştür. Örnekleme bir sosyal medya sitesi üzerinden yapılan çağrı ve duyurular ile ulaşılmıştır. Online anket 4 gün süreyle açık kalmış ve 1368 kişinin verisine ulaşılmıştır. Ancak soruların %50’sinden fazlasının boş bırakıldığı anketler dışarıda bırakıldığında 1162 kullanılabilir gözlem kalmıştır. Araştırma anketinde katılımcılara pilot araştırma sonucunda ulaşılan 81 ifadeden oluşan Enneagram maddeleri ve cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyini içeren demografik sorular sunulmuştur. Örneklem sayısı ölçek ifade sayısının 10 katı kadar olan gözlem değeri temel alınarak belirlenmiştir (Hair, Ringle, & Sarstedt, 2011). Tüm katılımcılara ankete başlarken kapak sayfasında; araştırmanın amacını, tamamlama süresini, cevapların gizliliğine dair bilgilendirme yapılmış ve araştırmaya katılıp isteyip istemediklerini oyladıkları bir onam sorusu sunulmuştur. Araştırmaya katılmak istemeyenler için araştırma o noktada tamamlanmıştır.

4. Bulgular

4.1. Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Toplamda 81 ifadeden oluşan ve her bir mizaç için 9 farklı ifadenin yer aldığı 9 farklı ölçeğe faktör ve güvenirlik analizi uygulanmıştır. Faktör analizi için yöntem olarak temel bileşenler analizi (Principle Component Analysis), döndürme yöntemi olarak varimax kullanılmıştır. Öncelikle oluşan korelasyon matrislerinin temel bileşenler analizi yöntemi için uygun olup olmadığı ölçen Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) ve Bartlett’s Test değerlerinin uygun olup olmadığı incelenmiştir. KMO değerinin 0,5 ve üzerinde çıkması ve Bartlett’s Test değerinin anlamlı olması ($p<0,05$) durumunda korelasyon matrislerinin temel bileşenler analizi yöntemi için uygun olduğu söylenebilir.

Bu değerlerin uygunluğu incelendikten sonra her ölçek için maddelerin faktör yüklerine bakılmıştır. Örneklem sayısı göz önüne alındığında madde faktör yüklerinin 0,35’e kadar olmasının faktör yapısı için sorun oluşturmayacağı düşünülmektedir (Hair et al., 2019). Faktör yükleri düşük olan maddeler analizden çıkartılarak faktör analizi tekrarlanmıştır. Sonrasında oluşan faktörlerin güvenirligi Cronbach’s Alfa değeriyle ölçülmüştür. Cronbach’s Alfa değerinin 0,70 ve üzerinde olması gerekmektedir (Nunnally, 1978). Bu durumda ölçeğin güvenirligi sağlanmış olacaktır.

Mizaç 1 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 ifadeden oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki Tablo 1’de görülebilir.

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 1 ölçeği toplam varyansın %42'sini açıklamaktadır (KMO = .89, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 2794,226, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.82'dir.

Mizaç 2 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 ifadeden oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 2’de görülebilir.

Tablo 1. Mizaç 2 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 1	Güvenirlik: 0,827	
	Açıklayıcılığı: %42,64	
	1. İşimi en doğru şekilde yapmadan içim rahat etmez.	0,761
	9. Yaptığım her şeyin kusursuz olmasını sağlarım.	0,697
	3. Kurallara uyulması konusunda katırım.	0,683
	7. En doğrusunu yapma içgüdüleriyle hareket ederim	0,667
	8. Bir işi ilk kez yaparken prosedürleri bire bir uygulama hassasiyetim yüksektir.	0,658
	5. Disiplin ve düzen bana iyi hissettirir.	0,657
	6. Bir iş yaparken öyle titizlenirim ki insanlar gergin olduğumu söyler.	0,646
	4. Planlı ve programlı hareket etmeyi tercih ederim.	0,589
	2. Hataları düzeltme konusunda hassasım.	0,483
KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği		0,892
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	2794,226
	SD	36
	p	<0,001

Tablo 1. Mizaç 2 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 2	Güvenirlik: 0,774	
	Açıklayıcılığı: %36,67	
	12. Narin ve kırılğan bir kalbim var.	0,726
	10. Duygularımı yoğun yaşıyorum.	0,681
	16. Başkalarının acısını kendi acım gibi yoğun hissedirim.	0,665
	17. Sevdiğim insanların ihtiyaçlarını istemsizce kendiminkilerden önde tutarım.	0,646
	18. İnsanlar için kendimden taviz veririm.	0,637
	13. İnsanların bana karşı davranışlarını kafama takarım.	0,591
	14. Şefkat duygum yüksektir.	0,552
	11. İletişimde istemsizce alttan alırım.	0,451
	15. İlgi görmediğimde motivasyonumu kaybederim.	0,433
KMO ve Bartlett's Test		
	Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçüğü	0,801
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	2459,392
	SD	36
	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 2 ölçüğü toplam varyansın %36'sını açıklamaktadır (KMO = .80, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 2459,392, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.77'dir.

Mizaç 3 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçüğün faktör ve güvenirlik analizi sonuçları aşağıdaki Tablo 3'te görülebilir.

Tablo 3. Mizaç 3 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 3	Güvenirlik: 0,741	
	Açıklayıcılığı: %34,58	
	22. İnsanların bana hayran olmasını arzularım.	0,809
	27. Etkileyici biri olmak isterim.	0,780
	24. Kariyerimde yükselmek için imkanları zorlarım.	0,632

20. Önemli biri olduğumu hissettiğim ortamlar bana iyi gelir.	0,616	
19. Rekabet duygum yüksektir.	0,613	
23. Maddi kazanç, taviz vermek istemediğim bir şeydir.	0,537	
21. İnsanları başardıkları veya başaramadıklarına göre değerlendiririm.	0,417	
25. Başarı konusunda kendimi iyi motive ederim.	0,355	
26. Ortada hedef veya ödül olmadığında harekete geçmekte zorlanırım.	0,327	
KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği	0,764	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	2596,505
	SD	36
	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 3 ölçeği toplam varyansın %34'ünü açıklamaktadır (KMO = .76, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 2596,505, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.74'tür.

Mizaç 4 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 4'te görülebilir.

Tablo 4. Mizaç 4 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 4	Güvenirlik: 0,779	
	Açıklayıcılığı: %37,79	
	36. Hayata dair derin anlamlar sunan fikirler beni çeker.	0,729
	33. Kendimi sürekli derin iç dünyamı keşfederken bulurum.	0,726
	35. İç dünyamı yansıtan ilgi alanlarıyla uğraşmaya ihtiyaç duyarım.	0,670
	34. Yaşama dair özgün perspektifler sunan kavramlar beni çeker.	0,669
	32. Yaşadıklarımı anlamlandırmak üzerine düşünürüm.	0,656
	29. Farklılığımı, özgünlüğümü ortaya koyamadığımda motivasyonumu kaybederim.	0,569

31. Hayal dünyam uçsuz bucaksız bir zenginliğe sahiptir.	0,537	
30. Aykırı sanatsal çalışmalar ilgimi çeker.	0,493	
28. İnsanlar tarafından anlaşılmayı önemserim.	0,400	
KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği	0,849	
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	2262,114
	SD	36
	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 4 ölçeği toplam varyansın %37'sini açıklamaktadır (KMO = .84, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 2262,114, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.77'dir.

Mizaç 5 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 5'te görülebilir.

Tablo 5. Mizaç 5 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 5	Güvenirlik: 0,737	
	Açıklayıcılığı: %32,38	
39. Olaylara mantıksal açıdan bakma eğilimindeyim		0,633
40. Olaylara duygularımı katmadan, akılcı yaklaşırım.		0,615
38. Yaptığım işte sürekli yeni şeyler öğrenme peşindeyim		0,601
37. Yüzeysel bilgiyle yetinemeyip, kapsamlı arayışa girerim.		0,588
43. Duygularımı iyi yönetebilirim.		0,574
42. Bilime büyük ilgi duyarım		0,558
45. Analitik hafızam yüksektir.		0,551
44. Sevdiğim konularda uzmanlaşmaktan keyif alırım.		0,501
41. Sorunlara soğukkanlı yaklaşırım.		0,483
KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği		0,793
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	1931,423
	SD	36
	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 5 ölçeği toplam varyansın %32'sini açıklamaktadır (KMO = .79, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 1931,423, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.73'tür.

Mizaç 6 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 6'da görülebilir.

Tablo 6. Mizaç 6 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 6	Güvenirlik: 0,788	
	Açıklayıcılığı: %37,79	
46. Riskli bir karar vereceğim zaman olumsuz ihtimaller zihnime hücum eder.		0,703
48. İşleri her zaman yaptığım yoldan yapmayı tercih ederim.		0,681
52. İş yaparken her zaman izlediğim yolu değiştirmek beni huzursuz eder.		0,674
47. Belirsizlikte kaygılanan bir yapım var.		0,664
50. Tehlike ihtimali beni kaygılandırır.		0,662
54. Genel tarzımın dışına çıkmakta tereddüt yaşarım.		0,601
53. Güvenilir olduğu kanıtlanmış bilgiyle hareket etmezsem huzursuz olurum.		0,564
51. Edindiğim bir bilgiyi tekrar tekrar teyit etme ihtiyacı hissederim.		0,475
49. Acil durumlara karşı her zaman hazırlıklı olmak lazım, derim.		0,453
KMO ve Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği		0,822
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	2488,065
	SD	36
	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 6 ölçeği toplam varyansın %37'sini açıklamaktadır (KMO = .82, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 2488,065, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.78'dir.

Mizaç 7 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 7'de görülebilir.

Tablo 7. Mizaç 7 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 7	Güvenirlik: 0,788	
	Açıklayıcılığı: %31,63	
	55. Hayatımda heyecan ve adrenalin ararım.	0,713
	58. Aklıma estiği gibi hareket etmek isterim.	0,677
	62. Adrenalin duygusu yaşatacak tecrübeler ararım.	0,668
	59. Kurallardan çok içimden geleni yapmayı tercih ederim.	0,605
	60. Rahatlıkla keyfi harcama yapabilirim.	0,516
	63. Kişisel hayallerimin peşinden gitmekten ayrı bir haz duyarım.	0,513
	61. Kısa yoldan kazanç elde etmek isterim.	0,478
	57. Rutinleri sürdüremeyen bir yapım var.	0,405
	56. Benim için başlamak kolay sürdürmesi zordur.	0,383
KMO ve Bartlett's Test		
	Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçüğü	0,733
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	1905,319
	SD	36
	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 7 ölçeği toplam varyansın %31'ini açıklamaktadır (KMO = .73, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 1905,319, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.78'dir.

Mizaç 8 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 8'de görülebilir.

Tablo 8. Mizaç 8 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri
Mizaç 8	Güvenirlik: 0,788	
	Açıklayıcılığı: %43,76	
	65. Mücadele ruhum yüksektir.	0,754
	70. Zor işlerin üstesinden gelme cesaretine sahibim.	0,750
	66. Güçlü ve dirayetli biriyim.	0,727
	72. Kendimi net bir tavırla ortaya koyarım.	0,696
	69. Liderlik özellikleri taşıdığımı düşünüyorum.	0,665

	67. Haksızlığa şahit olduğumda karşı çıkarım.	0,638	
	68. Çatışmada yüzleşmekten kaçınmam.	0,626	
	71. Eyleme geçmede hızlı ve kararlıyım.	0,573	
	64. Baskıya direnç gösteririm.	0,472	
KMO ve Bartlett's Test			
	Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği	0,890	
	Bartlett	Yaklaşık Ki-kare	3061,344
	Küresellik	SD	36
	Testi	p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 8 ölçeği toplam varyansın %43'ünü açıklamaktadır (KMO = .89, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 3061,344, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.78'dir.

Mizaç 9 olarak adlandırılan kişilik tipi için 9 sorudan oluşan ölçeğin faktör ve güvenilirlik analizi sonuçları aşağıdaki tablo 9'da görülebilir.

Tablo 9. Mizaç 9 için Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör İsmi	Faktör İfadeleri	Faktör Yükleri	
Mizaç 9	Güvenirlik: 0,788		
	Açıklayıcılığı: %36,27		
	77. Hızlı ve yüksek tepki vermem.	0,709	
	73. Kendimi sakın ifade ederim.	0,708	
	79. Öfkemi bastırırım.	0,680	
	81. Sorunları sakın bir şekilde çözmekten yanayım.	0,664	
	80. İletişimde uzlaşmacıyım.	0,605	
	76. Olumsuz durumlara tahammülüm yüksektir.	0,586	
	74. İnsanlarla uyum içinde biriyim.	0,544	
	75. İnsanları oldukları gibi kabul etmekte zorlanmam.	0,477	
	78. Çatışmadan kaçınan bir yapım var.	0,349	
KMO ve Bartlett's Test			
	Kaiser-Meyer-Olkin örneklem yeterliliği ölçeği	0,829	
	Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-kare	2159,676
		SD	36
		p	<0,001

Tablo incelendiğinde KMO ve Bartlett's Test değerlerinin uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca faktör yükleri düşük olmadığından ölçekteki 9 maddenin tümü tek bir faktör oluşturacaktır. Faktör için oluşan güvenilirlik değeri 0,7'nin üzerindedir. Mizaç 9 ölçeği toplam varyansın %36'sını açıklamaktadır (KMO = .82, Bartlett's Test of Sphericity Chi Square = 2159,676, df = 36, p < .001). Alfa değeri bütün ölçek için 0.78'dir.

4.2. Mizaçların Betimsel İstatistikleri ve Korelasyonları

Mizaçlar hakkında araştırmada elde ettiğimiz betimsel istatistik ve mizaçların birbirleriyle korelasyonları Tablo 10'da gösterilmiştir. Katılımcıların yaş ortalamaları 32 (ss = 8,30), eğitim seviyeleri ise çoğunlukla üniversite mezunu olarak görülmektedir. Tüm katılımcıların ortalamasına bakıldığında en yüksek skorun mizaç 2'den (yardımsever mizaç) alındığı görülmektedir (ort = 3,80, ss = 0,61). En düşük ortalama ise mizaç 7'den (maceracı mizaç) alınmıştır (ort = 3,11, ss = 0,64). Mizaçlar arasındaki ilişkiye bakıldığında, en yüksek olumlu ilişki mizaç 6 (sorgulayıcı mizaç) ile mizaç 1 (mükemmeliyetçi mizaç) arasında iken (r = 0,55, p < .01) en düşük olumlu ilişki mizaç 7 (maceracı mizaç) ile mizaç 2 (yardımsever mizaç) arasındadır (r = 0,09, p < .01). En düşük olumsuz ilişki Mizaç 7 (maceracı mizaç) ile mizaç 1 (mükemmeliyetçi) arasındadır (r = -0.21, p < .01).

Katılımcıların yaşları ile mizaçları arasındaki ilişkiye bakıldığında; en yüksek olumlu ilişki Mizaç 1 (mükemmeliyetçi mizaç) ile (r = 0,09, p < .01), en yüksek olumsuz ilişki ise mizaç 7 (maceracı mizaç) ile bulunmuştur (r = -0,26, p < .01). Eğitim seviyesi ile mizaç arasındaki ilişkiye bakıldığında ise; mizaç 3 (başarı odaklı mizaç) (r = 0,07, p < .01) ve mizaç 4 (özgün mizaç) (r = 0,07, p < .05) ile olumlu yönde ilişkide bulunmuştur. Mizaçların demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin analiz sonuçlarına göre anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 10. Mizaç Tipleri Arasındaki Korelasyonlar

Değişken	Ort.	S.S.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Mizaç 1	3,76	0,66										
2 Mizaç 2	3,80	0,61	0,31**									
3 Mizaç 3	3,24	0,62	0,25**	0,16**								
4 Mizaç 4	3,79	0,60	0,16**	0,34**	0,35**							
5 Mizaç 5	3,55	0,54	0,31**	-0,19**	0,26**	0,26**						
6 Mizaç 6	3,72	0,61	0,56**	0,46**	0,23**	0,17**	-0,01					
7 Mizaç 7	3,11	0,64	-0,22**	0,09**	0,41**	0,39**	0,05	-0,15**				
8 Mizaç 8	3,56	0,71	0,30**	-0,11**	0,31**	0,19**	0,54**	-0,04	0,13**			
9 Mizaç 9	3,38	0,61	0,02	0,12**	-0,08**	0,15**	0,31**	0,04	-0,04	-0,05		
10 Yaş	32	8,30	0,09**	0,05	-0,23**	-0,17**	0,04	-0,05	-0,27**	0,06*	0,03	
11 Eğitim	3,73	0,61	-0,04	-0,01	0,07*	0,08**	-0,02	-0,03	0,01	-0,04	0,01	-0,10**

Not. N=1162. Ort.=Ortalama, S.S.=Standart Sapma, *p< .05 **p<.01

5. Tartışma

9 farklı mizacın yaşam süresince gelişimine ve değişimine odaklanan Enneagram teorisi; her bir bireyin yaşamda karşılaştığı güçlükler karşısında farklı başa çıkma ve savunma mekanizmaları olduğunu belirtir. Teoriye göre her bir birey, gerilim yaratan olaylar karşısında olası Enneagram mizaç davranışlarını çekirdek korkularına ve arzularına göre şekillendirmektedir. Bu çekirdek korkular ve arzular bireylerde güdüleyici bir etki oluşturmaktadır. Enneagram tipolojisinde, her bir birey, çoğunlukla baskın bir mizaca ve kanat mizacına sahip olmaktadır. Enneagram teorisine göre mizaç numaralandırmaları bir derecelendirme değil sembolik bir tanımlamadır. Bundan dolayı, bir mizaç diğer bir mizaçtan üstün değildir. Olası değerlendirme hatasının ve basma kalıp ön yargıların (stereotype) önüne geçebilmek için Enneagram tipolojisinde mizaç isimleri kullanılmayıp numaralandırma esas alınmıştır.

Enneagram mizaç modeli ile ilgili birçok araştırma yapılmış (Hook, Hall, Davis, Van Tongeren & Conner, 2021; Strelau & Zawadzki, 2008; Yanartas, Malakcioğlu, Acarkan, & Akça, 2022) ancak ölçümü ile ilgili Türkçe envanter eksikliği görülmüştür. Bu çalışmada, Enneagram mizaç tipolojisini ölçmek için Türkçe envanter geliştirilmiş ve araştırmanın sonuçları envanterin geçerli ve güvenilir olduğunu kanıtlamıştır. Mizaç envanteri Enneagram'ın genel modellemesinde vurgulanan psikanalitik, biyolojik, bilişsel ve insancıl yaklaşımlar temel alınarak geliştirilmiştir.

Mizaç envanteri geliştirmek için her bir mizaca dair detaylı yazın taraması, gözlem ve davranışa vuruk tanımlar yapılmış bunların neticesinde ifade havuzu oluşturulmuştur. Yapılan pilot çalışma ölçeğin her bir mizaç için iç tutarlılık ve madde korelasyon seviyesinin yeterli düzeyde olduğunu kanıtlamış ve ileri analizler için uygunluğunu göstermiştir. Mizaç tipleri tek tek faktör analizine tabi tutularak ilgili ifadelerin faktör yüklerine, ölçeği açıklayıcılığına bakılmış ve ölçeğe ait iç tutarlılık değerine bakılmıştır. En yüksek açıklayıcılığa mizaç 1 (%42) ve mizaç 8 (%43) sahiptir.

Mizaç 1 (mükemmelliyetçi) 'i en iyi açıklayan ifadeler: "işimi en doğru şekilde yapmadan içim rahat etmez, yaptığım her şeyin kusursuz olmasını sağlarım, kurallara uyulması konusunda hassasım" olarak sıralanabilir. Toplamda 9 ifade ölçeğin %42'sini, 0.82 alfa değeri ile açıklamaktadır. Benzer biçimde Mizaç 8 (meydan okuyan)'i en iyi açıklayan ifadeler: "mücadele ruhum yüksektir, zor işlerin üstesinden gelme cesaretine sahibim, güçlü ve dirayetli biriyim" olarak sıralanabilir. 9 ifade ölçeğin %43'ünü, 0.78 alfa değeri ile açıklamaktadır. Diğer mizaç tiplerine bakıldığında her bir mizaç tipinin ilgili mizacı açıklayıcılığının %30 ve üzerinde, alfa değerinin ise 0.70 ve üzerinde olduğu bulgulanmıştır. Mizaçları en iyi temsil eden ifadeler: Mizaç 2 (yardımsever) için "narin ve kırılğan bir kalbim var"; Mizaç

3 (başarı odaklı) için “insanların bana hayran olmasını arzularım”; Mizaç 4 (özgün) için “hayata dair derin anlamlar sunan fikirler beni çeker” ve “kendimi sürekli derin iç dünyamı keşfederken bulurum”; Mizaç 5 (araştırmacı) için “olaylara mantıksal açıdan bakma eğilimindeyim”; Mizaç 6 (sorgulayıcı) için “riskli bir karar vereceğim zaman olumsuz ihtimaller zihnime hücum eder”; Mizaç 7 (maceracı) için “hayatımda heyecan ve adrenalin ararım”; Mizaç 9 (barışçı) için ise “hızlı ve yüksek tepki vermem” ve “kendimi sakin ifade ederim” olarak sıralanabilir. Ayrıca envanterin geliştirilmesinde hedeflenen amaçlardan olan psikanalitik, biyolojik ve bilişsel yaklaşımı temsil eden ifadeler sırasıyla: “en doğrusunu yapma iç güdüsüyle hareket ederim”; “ilgi görmediğimde motivasyonumu kaybederim”; insanları başardıkları veya başaramadıklarına göre değerlendiririm” olarak sıralanabilir. Ek olarak insancıl kuramı temsilen: “yaşadıklarımı anlamlandırmak üzerine düşünürüm”, “yaşama dair özgün perspektifler sunan kavramlar ilgimi çeker” ifadeleri sıralanabilir.

Mizaçlar arasındaki ilişkiye bakıldığında; en güçlü olumlu ilişki mizaç 1 ve mizaç 6 arasındadır. Bir başka deyişle, mükemmeliyetçi bireyler aynı zamanda sorgulayıcı bireyler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Araştırmanın örneklemini çoğunlukla üniversite mezunları oluşturmaktadır. Sorgulayıcılık ve mükemmeliyetçilik eğitim ile beraber artış gösteren değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Endleman, Brittain, Vaillancourt, 2021) Bir diğer yüksek ilişki mizaç 8 ve mizaç 5 arasındadır. Meydan okuyucu olan mizaç 8’ler aynı zaman araştırmacı olan mizaç 5’ler ile güçlü yönde ilişkidedir. Başka bir deyişle, mücadeleci, güçlü, dirayetli mizaca sahip olan bireyler aynı zamanda mantıklı, akılcı, soğuk kanlı, duygularını iyi yöneten bireyler olduğu söylenebilir.

En düşük ilişki ise mizaç 7 ve mizaç 1 arasındadır. Mükemmeliyetçiliğin baskın olduğu bir mizaçta belirsizliğin daha çok hüküm sürdüğü maceracı mizacın azaldığı görülmektedir. Kusursuzluğa ve belirgin çizgilerle yol almaya önem veren mükemmeliyetçi bireylerin maceracılığın bünyesinde barındırdığı belirsizlik ve belirsizliğe karşı tolerans özellikleri ile bağdaşmadığı söylenebilir. Aynı zamanda örneklem grubunun maceracı (ort = 3,11) mizaca göre mükemmeliyetçi (ort = 3,76) mizaca daha çok sahip olduğu bulgulanmıştır.

Katılımcıların yaşları ile mizaçları arasındaki ilişkilere bakıldığında; yaş arttıkça mizaç 1’in ve mizaç 8’in anlamlı düzeyde artış gösterdiği bulgulanmıştır. Yaşla beraber oluşması beklenen yetkinlik düzeyindeki ve deneyimdeki artışlar bireylerin daha mükemmeliyetçi ve meydan okuyucu bireyler olmasına katkı sağlayabilmektedir (Topkaya & Göksel, 2020). Yaşın artışı ile beraber azalış gösteren mizaç tipleri ise 3, 4 ve 7 olarak bulgulanmıştır. Bir başka deyişle, yaşın artışı ile başarı odaklılık, özgünlük ve maceracılık arasında olumsuz yönde bir ilişki vardır. Rekabet duygusunun yüksek olduğu, farklılığını, özgünlüğünü ortaya koymanın önemine inanan ve koyamadığında motivasyonunu kaybeden daha çok bireyci kültürün özelliklerini bünyesinde barındıran mizaç 3 ve 7’lerin yaşın artışı

ile toplulukçu kültürdeki “biz” kavramının baskınlığını daha çok deneyimliyor olması beklenmektedir (Bae, 2023). Yaşın artışı ile gelen olgunluk ve deneyim artışı; bireylerin mizaç 7'nin bünyesinde olan aklına estiği gibi hareket etmek veya hayatında adrenalin ve heyecan aramak gibi durumları daha az deneyimlemesine katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın bulguları eğitim arttıkça mizaç 3 ve mizaç 4'te anlamlı düzeyde artış olduğunu göstermiştir. Başarı odaklılığın ve özgün olmanın eğitimin artışı için önemli kriterler olduğu söylenebilir. Bir başka ifade ile, eğitim seviyesindeki artış bireylerin yükselmek için sınırlarını zorladıkları ve özgün bir bakış açısı ile olayları değerlendirdikleri gibi özelliklere sahip olmasında önemli etkiye sahiptir.

Türkçe Enneagram mizaç envanterinin geliştirildiği ve yapı geçerliliğinin test edildiği bu araştırmanın sonuçları; her bir mizaç boyutuna ait ifadelerin ilgili mizaç boyutunu yüksek faktör yükleri ile yeterli düzeyde tanımladığı, her bir boyutun güvenilirlik (alfa) seviyelerinin .70 üzerinde olduğu ve ölçeğin toplam ifadelerinin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermiştir. Ölçekte maddeler arası korelasyonu yeterli düzeyde olup maddelerin ölçülmek istenen kavramı temsil etmek için yeterli düzeyde homojen olduğu sonucuna varılmıştır.

5.1. Araştırmanın Kısıtlılıkları ve Öneriler

Enneagram son yıllarda birçok kurum tarafından tercih ediliyor olsa da farklı kaynaklar tarafından birtakım kısıtlılıklarına vurgu yapılmıştır. Enneagram mizaç modeli ile ilgili en temel kısıtlılık bilimsel kanıtlara dayanmıyor oluşundan gelmektedir. Çoğunlukla bireysel deneyimler ve öznel yorumlamalar ile şekillenen Enneagram'ın, kişilik ölçüm aracı olarak değerlendirilebilmesinin geçerlilik ve güvenilirlik aşamalarından geçmesine bağlı olduğu belirtilmiştir (Bland, 2010).

Enneagram için yapılan bir başka eleştiri ise farklı Enneagram uygulayıcıları veya eğitimcileri arasında tutarlılık olmaması kaynaklıdır. Enneagram'ın kalıp bir tanımı olmayışı farklı eğitimcilerin her bir tip için farklı yorumlarda bulunmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise Enneagram'ın uygulanması ile ilgili tutarsızlık ve karışıklık algısı oluşturmaktadır (Hook vd., 2021).

Enneagram ile ilgili bir başka eleştiri ise kültürel farklılıkları yok sayıyor oluşundan gelmektedir. Enneagram'ın sıklıkla bireyci kültüre odaklanarak uygulanıyor oluşu toplulukçu kültür için uyarlanabilirliğini kısıtlamaktadır (Bland, 2010).

Türkçe Enneagram ölçeğinin diğer araştırmalarda geçerliliğinin ve dokuz boyutlu yapısının doğrulanması için farklı örneklem gruplarında ele alınması önerilmektedir. Ayrıca ölçeğin ölçüt geçerliliğinin sağlanması için de geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış benzer ölçekler ile arasındaki ilişkiye bakılması önerilmektedir.

Açıklama bildirimi

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

İletişim

E-mail: zeynepmerveunal@gmail.com

Kaynakça:

- Acarkan, İ. Kişiliğin DNA'sı, Enneagram Dokuz Kişilik Modeline Göre Kendinizi Tanımak ve Başkalarını Tanımak. Kurtuba Kitap, 2018.
- Allport, Floyd H. "The Psychological Bases of Social Science". *Psychological Bulletin*, vol. 22, no. 10, American Psychological Association (APA), 1925, pp. 561–574, <https://doi.org/10.1037/h0074246>.
- Aytar, Abide Güngör. "Anne kişiliği ve çocuğun mizaç özelliği." *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7.3 (2014): 237-251
- Kaytez, Nazan. "Anne Kişiliği ve Çocuğun Mizaç Özelliği". *Usak University Journal of Social Sciences*, vol. 7, no. 19, Usak University Journal of Social Sciences, Jan. 2014, pp. 237–251, <https://doi.org/10.12780/uusbd358>.
- Bae, M. H. "Effect of Physical Activity on Stress and the Sense of Community during the COVID-19 Pandemic: The Role of Gender and Age". *Journal of Men's Health*, vol. 19, no. 3, 2023, pp. 53–64.
- Beck, J. S. *Cognitive Behavior Therapy: Basics and Beyond*. Guilford Press, 2011.
- Bernier, N. *The Enneagram Symbol of All and Everything*. Gilgamesh Publishing, 2003.
- Bennett-Goleman, T. *Emotional Alchemy: How the Mind Can Heal the Heart*. Three Rivers Press, 2001.
- Bland, Andrew M. "The Enneagram: A review of the empirical and transformational literature." *The Journal of Humanistic Counseling, Education and Development* 49.1 (2010): 16-31.
- Çetin, N. G., and E. Beceren. "Lider Kişilik: Gandhi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, edited by Lider Kişilik, 2007, pp. 111–132.
- Chestnut, B. *The Complete Enneagram: 27 Paths to Greater Self-Knowledge*. She Writes Press, 2013.
- Düger, Y. S., and A. Ciner. "Girişimci ve Yenilikçi Davranışların Oluşumunda Kişilik Özelliklerinin Etkisi: Psikolojik Sermayenin Aracı Rolü". *Business, Economics and Management Research Journal*, vol. 6, no. 1, 2023, pp. 100–121.
- Eckstein, Daniel. "The Couple's Enneagram Questionnaire (CEQ)". *Family Journal* (Alexandria, Va.), vol. 10, no. 1, SAGE Publications, Jan. 2002, pp. 101–108, <https://doi.org/10.1177/1066480702101019>.
- Ellenbogen, Mark A., and Sheilagh Hodgins. "The Impact of High Neuroticism in Parents on Children's Psychosocial Functioning in a Population at High Risk for Major Affective Disorder: A Family–Environmental Pathway of Intergenerational Risk". *Development and Psychopathology*, vol. 16, no. 01, Cambridge University Press (CUP), Mar. 2004, <https://doi.org/10.1017/s0954579404044438>.
- Endleman, Shari, et al. "The Longitudinal Associations between Perfectionism and Academic Achievement across Adolescence". *International Journal of Behavioral Development*, vol. 46, no. 2, SAGE Publications, Mar. 2022, pp. 91–100, <https://doi.org/10.1177/01650254211037400>.
- Eren, Erol. *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. Beta Basım Yayım Dağıtım, 2014.
- Frankl, V. E. *İnsanın Anlam Arayışı*. (2. Baskı). Okuyan Us Yayınları, 2009.
- Freud, S. *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*. (A. Babaoğlu, Çev.) Metis Yayıncılık. 1923.
- Goldsmith, H. Hill, et al. "Roundtable: What Is Temperament? Four Approaches". *Child Development*, vol. 58, no. 2, JSTOR, Apr. 1987, p. 505, <https://doi.org/10.2307/1130527>.
- Hair, Joe F., et al. "PLS-SEM: Indeed a Silver Bullet". *The Journal of Marketing Theory and Practice*, vol. 19, no. 2, Informa UK Limited, Apr. 2011, pp. 139–152, <https://doi.org/10.2753/mtp1069-6679190202>.
- Heuertz, C. *The Enneagram of Belonging: A Compassionate Journey of Self-Acceptance*. Zondervan, 2020.
- Heuertz, Christopher L. *The sacred enneagram: Finding your unique path to spiritual growth*. Zondervan, 2017.
- Hook, Joshua N., et al. "The Enneagram: A Systematic Review of the Literature and Directions for Future Research". *Journal of Clinical Psychology*, vol. 77, no. 4, Wiley, Apr. 2021, pp. 865–883, <https://doi.org/10.1002/jclp.23097>.
- Karabulut, Y. *Yeni Kişilik Teorisi Enneagram ve Din Psikolojisi Açısından Kullanım Alanları*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2007.
- Karagözoğlu, C., and İ. Kemertaş. *Eğitimde Üçüncü Boyut: Psikolojik Danışma Ve*. Birsen Yayınevi, 2004.

- Lee, Jeong Seop, et al. "Effectiveness of enneagram group counseling for self-identification and depression in nursing college students". *Journal of Korean academy of nursing*, vol. 43, no. 5, Korean Society of Nursing Science, Oct. 2013, pp. 649–657, <https://doi.org/10.4040/jkan.2013.43.5.649>.
- Mccrae, R. R., and P. T. Costa. "Toward a New Generation of Personality Theories: Theoretical Contexts for the Five-Factor Model". *The Five-Factor Model of Personality: Theoretical Perspectives*, edited by J. S. Wiggins, Guilford Press, 1996, pp. 51–87.
- Myers, I. *Introduction to Type: A Guide to Understanding Your Results on the MBTI Instrument*. Consulting Psychologists Press, 1998.
- Palmer, Helen. *The Enneagram: Understanding yourself and the others in your life*. Harper & Row, 1988.
- Palmer, H. *Enneagram Ruhun Aynası: Enneagram'a Yansıyan İnsan Manzaraları*. 2. Baskı Kaktüs Yayınları. 2010.
- Riso, D., and R. Hudson. *Enneagram ile Kişilik Analizi*. Çeviri : Günseli Aksoy. Butik Yayınları. 2015.
- Hudson, D. R., and R. Hudson. "The wisdom of Enneagram." Bantam Dell Publ. Random House (1999).
- Rohr, R., and A. Ebert. *The Enneagram: A Christian Perspective*. Crossroad Publishing, 2001.
- Shiner, Rebecca L., et al. "What Is Temperament Now? Assessing Progress in Temperament Research on the Twenty-Fifth Anniversary of Goldsmith et Al. ()". *Child Development Perspectives*, Wiley, July 2012, <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2012.00254.x>.
- Subaş, A., and M. Çetin. "Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması". *Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 4, no. 11, 2017, pp. 160–181.
- Stalfa, Frank J., Jr. "The Pastoral Care of Sin: The Enneagram in Pastoral Care and Counseling". *Journal of Pastoral Care*, vol. 48, no. 1, SAGE Publications, Mar. 1994, pp. 65–74, <https://doi.org/10.1177/002234099404800108>.
- Strelau, Jan, and Bogdan Zawadzki. "Temperament from a Psychometric Perspective: Theory and Measurement". *The SAGE Handbook of Personality Theory and Assessment: Volume 2 — Personality Measurement and Testing*, SAGE Publications Ltd, 2008, pp. 352–374, <https://doi.org/10.4135/9781849200479.n17>.
- Şirin, T. "Enneagram Türkiye Kişilik Envanterinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin Belirlenmesi". *Turkish Studies*, vol. 15, no. 2, 2020, pp. 1375–1398.
- Taştan, K. "Development and Validation of a Personality Type Inventory Based on Enneagram". *Konuralp Medical Journal*, vol. 11, no. 1, 2019, pp. 112–118.
- Topkaya, Nursel, and Özlü, Göksel. "Üniversite öğrencilerinde kendini sabotajın yordayıcısı olarak cinsiyet, yaş ve farklı mükemmeliyetçilik tarzları." *Kastamonu Eğitim Dergisi* 28.3 (2020): 1220-1232.
- Toplu-Demirtaş, E. *Kişilik ve Kişiliğin Temel Kavramları*. Pegem Akademi, 2017.
- Yanartas, Ö., et al. "Validity and Reliability of Enneagram Personality Types and Subtypes Inventory in a Turkish Sample". *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, vol. 27, no. 3, 2022, pp. 248–259.
- Yılmaz, Enver Demirel, et al. "Enneagram'dan dokuz tip mizaç modeli'ne: Bir öneri." *Eğitim ve Bilim* 39.173 (2014).
- Wagner, Jerome P., and Ronald E. Walker. "Reliability and Validity Study of a Sufi Personality Typology: The Enneagram". *Journal of Clinical Psychology*, vol. 39, no. 5, Wiley, Sept. 1983, pp. 712–717, [https://doi.org/10.1002/1097-4679\(198309\)39:5<712::aid-jclp2270390511>3.0.co;2-3](https://doi.org/10.1002/1097-4679(198309)39:5<712::aid-jclp2270390511>3.0.co;2-3).
- Zuercher, S. *Enneagram Spirituality: From Compulsion to Contemplation*. Ave Maria Press, 1992.

Makaleni böyle alıntılaysın: ÜNAL Merve, Zeynep ., GÜLER, Özgü , KOÇAK , Erdem Ömer. Enneagram analizi mizaç Envanterinin geliştirilmesi. *Bilim ve İnovatif Teknolojiler Dergisi*. Numara 28,2023. pp.12-41. DOI: 10.30546/2616-4418.28.2023.12

SUMMARY

The development of Enneagram analysis Temperament Inventory

Zeynep Merve ÜNAL
Halic University, Türkiye

Özgü GÜLER
Özgü Güler Academy Education and Consultancy, Türkiye

Ömer Erdem KOÇAK
Istanbul Medipol University, Türkiye

The aims of this study are to develop Turkish Enneagram analysis temperament inventory and examine its construct validity. Enneagram analysis temperament inventory that is composed of 9 temperaments are named respectively as: perfectionist, advisor, achiever, individualist, thinker, guardian, optimist, challenger, and mediator. In literature, Enneagram model is considered as a personality type and in general, is measured by grouping Enneagram personality types under one dimension. There are studies in which Enneagram personality types are measured by inadequate items and have low reliability levels. In this study, Enneagram modelling was handled on the basis of psychoanalytic, biologic and cognitive approaches by embracing humanistic approach. Dimensions that represent Enneagram are taken into consideration as temperaments and nine separate dimensions are created. Item pool was created by the operational definition of every temperament and observations of researchers and items that did not represent related dimension were omitted. By this way, the concept was measured by 81 items. Factor analysis was performed for every temperament dimension. Alpha values for temperament dimensions range from 0.73 (Temperament 5) and 0.82 (Temperament 1) and alpha value for total 81 items is 0.87. The data were gathered 1162 respondents lend color to validity and reliability of both the 9 temperaments separately with its total 81 items.

Keywords: Enneagram, Scale, Temperament, Personality, Construct validity

РЕЗЮМЕ

Развитие анализа Эннеграммы Инвентаризация темперамента

Зейнеп Мерве УНАЛ
Университет Халич, Турция

Озгю ГЮЛЕР
Обучение и консультирование Академии Озгю Гюлера, Турция

Омер Эрдем КОЧАК
Стамбульский университет Медипол, Турция

Цели этого исследования — разработать перечень темпераментов для анализа турецкой эннеграммы и изучить его обоснованность. Инвентарь темперамента анализа Эннеграммы, состоящий из 9 темпераментов, назван соответственно: перфекционист, советник, достигающий успеха, индивидуалист, мыслитель, опекун, оптимист, претендент и посредник. В литературе модель Эннеграммы рассматривается как тип личности и, как правило, измеряется путем группировки типов личности Эннеграммы по одному измерению. Существуют исследования, в которых типы личности по Эннеграмме измеряются неадекватными критериями и имеют низкий уровень достоверности. В этом исследовании моделирование Эннеграммы проводилось на основе психоаналитического, биологического и когнитивного подходов с использованием гуманистического подхода. Измерения, представляющие Эннеграмму, учитываются как темпераменты, и создаются девять отдельных измерений. Пул предметов был создан путем оперативного определения каждого темперамента и наблюдений исследователей, а предметы, которые не представляли соответствующее измерение, были опущены. Таким образом, концепция измерялась 81 пунктом. Факторный анализ проводился по каждому параметру темперамента.

Значения альфа для размеров темперамента варьируются от 0,73 (темперамент 5) до 0,82 (темперамент 1), а значение альфа для всего 81 предмета составляет 0,87.

Данные, собранные 1162 респондентами, подтверждают обоснованность и надежность обоих 9 темпераментов по отдельности, всего 81 признак.

Ключевые слова: Эннеаграмма, шкала, темперамент, личность, конструктивная валидность